

КРИТИКА ЗЛОУПОТРЕБЕ ИСТОРИЈЕ У КЊИГАМА АЛЕКСЕ П. КАСАПОВИЋА И АМИРА БРКЕ

Историја се према територијалном критеријуму дијели на локалну, националну и општу. Локална (завичајна) историја омогућава читаоцу осјећај блиског сусрета са прошлим збивањима, те су стога радови ове историографске врсте привлачни шароликој читалачкој публици, па значајно утичу на обликовање њене историјске свијести, а тиме и идентитета. Док се темама из опште и националне историје углавном баве професионални историчари, теме из локалне историје чешће обрађују историчари аматери. Међу овим другим има оних које краси истраживачка страст, акрибија, залажење у детаље, оштроумност, начитаност, уважавање постулата историјске науке. На супротној страни, има и аматера, који прошлост не тумаче из ње саме, већ у исту из свога времена пројектују виртуелна "права и славу" заједнице којој припадају (локалне, националне, вјерске, политичке, професионалне), а неријетко и личне фрустрације. Таква злоупотреба историје усорског краја у књигама Алексе П. Касаповића и Амира Брке предмет је ове критике.

I

Књига Алексе П. Касаповића *Православље у усорском крају – историјски преглед* (стр. 381)¹ представљена је први пут јавности 13. октобра 2016. у Теслићу као "капитално" научноистраживачко дјело. Објављена је поводом 700 година од упокојења краља Стефана Драгутина Немањића у издању Епархије зворничко-тузланске и са благословом њеног епископа Хризостома.²

Књига А. П. Касаповића, што је необично, има "старатеља" – протојереја – ставрофора Миладина Вуковића, намјесника Архиепископског намјесништва теслићког. Он, у предговору, књигу *Православље у усорском крају – историјски преглед* (даље у тексту: *Православље у усорском крају*) представља као "резултат истраживачког рада и добре сарадње свештенства" његовог намјесништва "и проф. Алексе Касаповића који је ширим захватом податке употпунио, текст оформио и уз приложене карте и фотографије понудио као резултат

¹ Истовремено је штампан и њен сажетак под насловом *Парохије Архиепископског намјесништва теслићког – кратак опис* (стр. 56)

² [<https://www.youtube.com/watch?v=SaB8LIfkACE> (15.1.2017)]

циклуса предавања *Историја православља у Поусорју*³ (*Православље у усорском крају*, стр. 7).⁴ Дакле, ради се о ширем пројекту из којег су до сада проистекла поменута предавања и књига, као и документарни филм о краљу Драгутину, промоција поштанске марке са ликом овог краља, постављање његовог кипа на градском тргу у Теслићу, те доношење у Теслић честице моштију Св. краља Драгутина – преподобног Теоктиста.⁵

У називу пројекта *Историја православља у Поусорју* неодговарајуће је име Поусорје јер оно нема традицију. Исправније је име Усорски крај или Усора, јер се у средњем вијеку тако звала жупа у сливу истоимене лијеве притоке Босне. Жупа Усора је била матица "земље" Усоре, која се у најширим границама простирала између Врбаса, Саве, Дрине и првих виших планинских вијенаца на југу. У вријеме турског освајања и у првом вијеку турске владавине постојала је и Нахија Усора. А. П. Касаповић је у својој књизи из усорског краја изоставио Добој са ближом околином, а писао је о Липљу и Шњеготини, као и о Чечави, Растуши и Осретку, чија је територијална припадност средњовјековној Жупи Усори упитна. Он је, у ствари, засебно описао, у форми обимних енциклопедијских одредница, историјат парохија Архијерејског намјесништва теслићког (додавши Липље и Шњеготину) и њихово савремено стање, на које се односи и већи дио илустративног материјала.

Алекса П. Касаповић је завршио Педагошку академију (одсјек за разредну наставу) и Природно-математички факултет у Бањалуци. Радни вијек је провео и проводи обављајући узвишени позив учитеља, уз прекид 1990-их година, када је, између осталог, био и предсједник Скупштине општине Теслић. Написао је три корисне монографије села Парлози, Шњеготина Горња и Липље.

Тема Касаповићеве књиге припада локалној историји. Збивања, појаве и процеси локалне историје су најчешће рефлексија регионалних, националних, па и ширих историјских токова, па стога истраживач локалне историје мора одлично да познаје те токове. Примјери који слиједи показује да Касаповић не посједује ни нека основна знања из националне и опште историје.

Касаповић пише да "након коначног пада усорске области под власт Османлија долази до неподношљивог терора и масовног исељавања затеченог становништва углавном у правцу сјевера, односно према хришћанском преко-сављу аустријског и мађарског царства" (стр. 199). Наведено је непрецизно или нетачно, јер: није пала усорска област, већ Сребреничка бановина; никада није постојало мађарско царство; остаци Угарског краљевства су послуже Мохачке

³ Предавања се доступна на:

[<https://www.youtube.com/channel/UCTHlvxp8AM8qBOJ6LQpRdNw/videos>]

⁴ У даљем тексту бројеви у заградама означавају странице из ове књиге.

⁵ Протојереј – ставрофор М. Вуковић је нудио и мени, као историчару који је већ истраживао историју усорског краја, да узмем учешће у пројекту. Учешће сам отказао због нејасности концепције пројекта и заузетости другим пословима.

битке 1526. године укључени у Аустријско царство; пустошење Усорске жупе није било последице него у вријеме турског освајања. О пустошењу, као методу којим је турски освајач постепено помјерао границе свог царства на сјевер и запад, Касаповић се могао упознати из уџбеника за седми разред основне школе.⁶

Углавном је паушално, лишено осјећаја за проток времена и непоткријељено конкретним примјерима из историје Усорског краја и Касаповићево писање о турској и аустроугарској владавини, исламизацији, партизанима, комунистичкој власти и Ватикану. Тако је аутор недовољно написао о учешћу усорских свештеника у борби за црквено-школску самоуправу. Додуше, борбу везује за име Хаџи-Теодора Илића, "свакако највећег поборника за црквену и школску аутономију међу тешањским Србима, у вријеме када се за та права, а нарочито другом половином 19. вијека, водила грчевита и исцрпљујућа борба с Турцима (...)" (стр. 81). У важећем уџбенику за девети разред основне школе је објашњено да та борба није вођена против Турака, већ против аустроугарске управе у БиХ посљедњих година XIX и првих година XX вијека.⁷

Касаповић пише и о четницима и партизанима: "Међутим, окупатор је у народу направио раздор подстичући стварање још једног ослободилачког покрета (партизанског) (...)" (стр. 273). Овдје је сваки коментар сувишан.

Пишући о налазима из жељезног доба у Врућици, Касаповић истиче да су они "стручно и прецизно евидентирани од знаменитог научника Тире Трухелке" (стр. 157). Тако је Трухелка, писац који је дао крупан прилог Калајевој политици "босанске нације" и идеолошкој основи геноцида над Србима у Независној Држави Хрватској (НДХ), представљен бирањем ријечима у књизи која је требало да афирмише православље и Србе. Трухелка је био у служби аустроугарске империјалне политике, која је у борби против српског националног покрета помагала албански национални покрет и у том циљу афирмисала ненаучну теорију да су Албанци потомци Илира. Касаповић, ослоњен на паушално писање пароха Буковичке парохије Вукашина Сировине од прије 80-ак година, тумачи: "...опште је прихваћено да се за настанак имена села Чечаве везује етимон илирско-арбанашке ријечи 'чеч'" (стр. 130). Захваљујући Сировини и Касаповићу, Чечави, позната као "Мала Србија", постаде "Мала Албанија".

Научник у обради теме полази од већ остварених резултата који су представљени у радовима његових колега. Наслове тих радова он је обавезан да помене у научном апарату⁸ свог списка. Касаповић је у попису на крају своје

⁶ Раде Михаљчић, *Историја за 7. разред основне школе*, Источно Сарајево 2016, стр. 202. и 222.

⁷ Р. Пејић – С. Тешић – С. Гаврић, *Историја за 9. разред основне школе*, Источно Сарајево 2016, стр. 43.

⁸ Научни рад мора да омогући провјерљивост чињеница. То омогућава научни апарат који се састоји од биљежака (фуснота или енднота) које прате основни текст и библиографије (попис извора и литературе) на крају рада.

књиге измијешао изворе и литературу, књиге и расправе, неке библиографске јединице је навео нетачно, за неке није навео све потребне податке. У таквом попису литературе је 77 библиографских јединица. Међу њима мали је број радова историчара од струке.

Невјероватно је да књига која се бави православљем у библиографији нема радова из црквене историје.⁹ Касаповић се у великом дијелу свог "историјског прегледа" бави средњим вијеком, притом уопште не користећи радове српских средњовјековаца. Зачудо, он је у библиографији своје књиге о православљу од свих средњовјековаца имао мјеста само за два ђака фрањевачких гимназија у Високом и Широком Бријегу (Павао Анђелић и Марко Вего). За свако иоле озбиљније истраживање историје Усоре полазиште би морали бити радови професорице Филозофског факултета у Београду Јелене Мргић – *Жупе и насеља "земље" Усоре и Северна Босна 13–16. век*.

До каквих све промашаја води коришћење нерелевантне литературе показују сљедећи примјери. Касаповић, позивајући се на писање учитеља Петра Богуновића из 1937. године (стр. 19), наводи да је војвода Влатко Вуковић, који је иначе предводио одред војске краља Твртка I Котроманића на страни кнеза Лазара Хребљановића у бици на Косову 1389. године, био усорски војвода (стр. 74). Наука је утврдила да је Влатко Вуковић, утемељитељ великашке моћи Косача, имао посједе на југоистоку средњовјековне босанске државе, далеко од Усоре.¹⁰ Касаповић даље пише да су усорским крајем, током средњег вијека, међу бројним "владарским лозама", управљали Треботићи (стр. 14). Српски историчари су одавно утврдили да Треботићи нису били властела, већ жупа у сливу Јадра, западно од Сребренице.¹¹

Алекса П. Касаповић није користио ни релевантне радове из локалне историје Усорског краја. Пише о селу Кузманима, изградњи цркве у том селу, хајдуку "Кузми", роду Кузмановића (стр. 26, 58. и 216), уопште не помињући одличан родослов који је на широкој изворној основи написао Душан В. Кузмановић.¹² Пише о археолошким истраживањима пећине Растуша (није јасна веза са темом књиге) из 1970–1972. године (стр. 279–280), а да при томе уопште не узима у обзир резултате недавних археолошких истраживања који су саопште-

⁹ Изузетак је књига Драгана Шућура, *Бањалучка епархија за вријеме епископа Василија (Костића) 1947–1961*. Напомињем да парохије Усорског краја нису тада припадале Бањалучкој епархији.

¹⁰ Сима Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, стр. 172. и 178; Ђуро Тошић, "Родоначелник племена Косача – војвода Влатко Вуковић", *Српска проза данас. Косаче – оснивачи Херцеговине*, Билећа–Гацко–Београд 2002, стр. 243–260; Види одјељак "Posjed vojvode Vlatka Vukovića" у: Esad Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Сарајево 2009, стр. 32–42.

¹¹ Јелена Мргић, "Жупе и насеља 'земље' Усоре", *Југословенски историјски часопис*, бр. 1–2, Београд 2000, стр. 28; Јелена Мргић, *Северна Босна 13–16. век*, Београд 2008, стр. 71–72.

¹² Душан В. Кузмановић, *Кузмановићи (породични родослов)*, Теслић 2015.

ни у књизи Иване Јовановић, Иване Пандић и Престона Миракла.¹³ У библиографији Касаповић нема ни књиге свог рецензента Радована Пилиповића *Чечава "Мала Србија у Босни"*.¹⁴

Наука је освајање нових знања. Историчари долазе до нових знања мукотрпним радом, најчешће црпећи чињенице из докумената који се налазе на километарским полицама архивских депоа. Да би се написао научноистраживачки рад о православљу у усорском крају требало је извршити систематска испитивања докумената у црквеним архивима од Бањалуке, преко Сарајева и Бијелине, до Београда, као и у фондовима и збиркама државних архива у Добољу, Бањалуци, Сарајеву, Београду. Од свих наведених установа Касаповић помиње само Архив Републике Српске у Бањалуци. У научном апарату књиге *Православље у усорском крају* Касаповић је навео 488 фусота, у којима се позвао на архивске документе свега 12 пута, користећи укупно 9 докумената.

Касаповић се у дијеловима својих књига служио и изворном грађом коју досад, углавном, нису користили други аутори. Ради се, уз неколико интервјуа, о статистичким материјалима фрагментарно сачуваним у црквеним регистратурама (из домовника, љетописа, протокола и матичних књига). Нажалост, он готово да није анализирао те статистичке податке, као и оне из епархијских шематизама. Такође их није поредио са званичним пописима становништва.¹⁵

Историјске изворе историчари подвргавају спољној и унутрашњој критички. Другим ријечима, они испитују аутентичност и вјеродостојност чињеница из историјских извора. О критичком односу А. П. Касаповића према изворима једва да може бити ријечи. Народна предања и нестручна тумачења у списима, поготово ако су старија и ако су их писали учитељи и свештеници, прихватио је као историјску истину. Тако је према његовој књизи у Врућици "по неким тврдњама" борао Гај Јулије Цезар (стр. 155); хајдук Гојко у Церовици био је "стварна личност" (стр. 188–189. и 192); дјевојци у Прибинић је "често долазио" Гаврило Принцип (стр. 101); први становник Младиковина био је Булит са девет својих синова (стр. 266. и 272) итд. Касаповић цитира (стр. 93–94) опис 15-дневне битке за Прибинић из 1527. године, који је очито измислио Бошко Н. Петровић, чије су књиге мјешавина стварног и измаштаног.

Алекса П. Касаповић се, не посједујући потребна знања из националне и опште историје, не прикупивши потребне изворе и литературу, а уз то не владајући историјском методологијом, упустио у плагирање дијелова моје књиге

¹³ Ivana Jovanović – Ivana Pandžić – Preston T. Miracle, *Okresana kamena industrija iz pećine Rastuša / The Chipped Stone Industry from Rastusa Cave*, Banja Luka 2014.

¹⁴ Радован Пилиповић, *Чечава "Мала Србија у Босни" (Поводом 150-годишњице изградње и освећења храма Рођења Пресвете Богородице у Чечави)*, Београд–Чечава 2015.

¹⁵ Једино је за Булетићку парохију аутор добро упоредио податке из пописа које су провеле аустроугарске власти 1879. године са подацима из шематизма Дабро-босанске митрополије за 1882. годину (300).

Теслић и околина у вријеме трансформације феудализма у капитализам (1878–1941).¹⁶

Плагијат је "књижевна крађа, преписивање из туђих дела, недопуштено присвајање туђе духовне својине".¹⁷ Дакле, плагијатор преузима дословно или парафразирајући податке, тврдње, коментаре, закључке од других аутора, притом их не помињући. Сходно томе, постоје дословни плагијат и мозаички плагијат. Касаповићев плагијат спада у ову другу врсту.

Касаповић је пратио дио изворне и литерарне основе моје књиге *Теслић и околина* и из те основе или непосредно из књиге преузимао податке, примјере, коментаре, закључке.¹⁸ Он се у свом научном апарату позивао на моју књигу углавном у неким небитним појединостима, понегдје и искривљујући моје тврдње, а све у складу са својом визијом "српског Поусорја". Пошто сам у књизи *Теслић и околина* обрадио вријеме до 1941. године, Касаповић се нашао у проблему како да обради страдање народа и Цркве у Другом свјетском рату, те Парохије усорског краја у комунистичком периоду. Ти периоди су у његовим књигама представљени углавном фразама и са тек понеким конкретним податком.

Од укупно девет архивских докумената у својој књизи, Касаповић је први парафразирао на 40. страници. Ријеч је о анализи прилика у Тешањском срезу који је срески начелник Радиша Стојковић упутио Краљевској банској управи Врбаске бановине 3. јула 1932. Опширан цитат из тог извјештаја налази се у мојој књизи *Теслић и околина* на странама 393. и 394. Касаповић није навео да сам ја пронашао и претходно користио тај документ. Уз то, у фусноти на истој страни појашњава ко је Радиша Стојковић, не наводећи одакле је преузео те податке. Они се налазе једино на страници 256 књиге *Теслић и околина*.

Списак добровољаца из теслићког краја у војсци Србије у Првом свјетском рату објавио сам на основу документа Архива Републике Српске у Бањалуци као прилог у књизи *Теслић и околина* на странама 463. и 464. Плагијатор

¹⁶ Драгиша Д. Васић, *Теслић и околина у вријеме трансформације феудализма у капитализам (1878–1941)*, Бањалука 2014. Ова монографија је модификована дисертација *Теслић и околина између феудализма и капитализма (1878–1941)*, коју сам одбранио на Филозофском факултету у Бањалуци 31. јануара 2012.

¹⁷ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Пето допуњено и редиговано издање, Београд 2002, стр. 686.

¹⁸ Упореди следеће странице књига *Православље у усорском крају и Теслић и околина*: 25 и 43; 29 и 16; 30 и 33; 32 и 73, 76; 39 и 412; 41 и 341; 43 и 410; 73 и 27, 34; 76 и 59; 92 и 41; 93 и 33; 95 и 35–36; 107 и 27; 108 и 45; 109 и 27–28; 111 и 35–36; 113 и 44; 116 и 56; 131 и 36–37, 42; 132 и 80; 133 и 42; 137 и 224–225; 139 и 201; 144 и 224–225, 229, 232; 145 и 247–253; 148 и 220; 157 и 22, 30; 159 и 42; 162 и 57; 163 и 57; 169 и 31, 42; 185 и 41; 203 и 42; 204 и 69; 214 и 210–211; 224 и 29; 225 и 42; 226 и 50; 236 и 42; 239 и 104; 252 и 367; 265 и 79; 273 и 463; 282 и 42; 286 и 56; 297 и 41; 298 и 42; 299 и 41; 303 и 84; 306 и 106, 463.

Касаповић га је користио четири пута (стр. 144, 216, 273. и 306), не позивајући се нити једном на моју књигу, а притом преписујући сигнатуру из моје књиге.

Из научног апарата књиге *Православље у усорском крају* види се да је Касаповић, међу објављеним изворима, највише користио *Опширни попис Босанског санџака из 1604. године*, објављен у Сарајеву 2000. године у три књиге и четири тома. Он није у рукама имао тај попис, већ се на њега позивао на основу моје књиге. Ђачко доба нас учи да се преписивач открије преписујући грешке. Тако сам ја у библиографији своје књиге навео без потребе сва четири тома пописа, иако се подаци о Усорском крају налазе само у тому I/2 (за Нахију Усору (стр. 455–461) и књизи III (за Нахију Тешањ (стр. 339–385) и село Угодновићи у Нахији Котор (стр. 394). Касаповић је поновио пропуст. Даље, ја сам податке систематизовао у табелу, из које није јасно у којем тому и на којој страници публикованог пописа се налазе подаци за поједина села и друге локалитете. Пошто је одвојено третирао села, преписивач се нашао у проблему, па је за нека села наводио у фуснотама страницу 341 (у попису је ту представљена само Чечава), негдје опет није наводио страницу, а негдје је наводио све томо-ве.

Ја сам у својој књизи на страни 41 написао: "Једина два села у нахији Усори, која су пописана 1604. године а данас не постоје под тим именом су Инохево и Остружница. Рјечица Инова у Булетићу указује да ту треба убицирати Инохево. Вјероватно је Остружница била на подручју Прибинића, а не на терену Горње и Доње Остружње како су навели приређивачи издања пописа из 1604. године. Заиста, ако на карти смјестимо сва насеља у тешањској и усорској нахији која су пописана 1604. године добијемо велику 'бијелу мрљу' између Барића, Гомионице, Комушине Бијелог Бучја, Шњеготине, Чечаве, Укринице и Грачанице". Да ли је Касаповић поменуо да сам убицирао села Инохево и Остружницу (Црквицу)? Не, уопште не помињући моју књигу, мој допринос присвојио је себи пишући: "Пошто су Инохево и Остружница ('другим именом Црквица'), која се такође наводи у овом попису из 1604. године, једина два села у нахији Усори која данас не постоје под тим именима, мишљења смо да је њихова асоцијација на ријеку Инову у атару Булетића, и Остружницу у атару Прибинића, сасвим јасна и да указује на то да ту треба убицирати ова два села" (стр. 297–298. и 92).

У Касаповићевом разматрању резултата поменутог пописа (стр. 92, 133, 159, 203, 225, 236, 341, 252, 282. и 297) ја се помињем на стр. 252. и то нетачно: "Како, према архивским подацима, наводи Д. Васић, у турском катастарском попису из 1604. године пописано је у селу Брић и Бијело Бучје (...)" . Никавих архивских података ту нисам користио.

Велики труд сам уложио, углавном на основу грађе архивског фонда предузећа *Дестилације*, а који је доступан у канцеларији Архива Републике Српске у Добоју, да реконструишем изглед Теслића прије 1941. године, називе његових улица, положај јавних и других установа, као и имена свих предсјед-

ника општине.¹⁹ Касаповић је те резултате плагирао замагљујући их позивањем на радове других аутора (стр. 36–37).

Касаповић је плагирао и из још једног мог рада, који уопште не помиње у својој књизи. На страни 256 наводи предање о настанку села Угодновић. То причање једног сељака сам забиљежио 15. јуна 2008. и објавио 2014. у раду *Историјски коријени насеља и топономастичке одлике теслићког краја*.²⁰

Ни пола јада да је Касаповић само преписивао, он је и искривљивао, домишљао, прешућивао, а све у складу са својом тенденциозном визијом "православља у Поусорју".

"Старатељ" Касаповићевих књига протојереј – ставрофор Миладин Вуковић је у првом предавању из циклуса *Историја православља у Поусорју* казао да је Стефан Драгутин Немањић "пресудна личност (...) за Поусорје и комплетна ова прича не би имала смисла ако он не би у позадини био као ауторитет".²¹

Стефан Драгутин је био краљ Србије од 1276. до 1282. године. Након што је био принуђен да се у Србији одрекне трона, угарски краљ му је, као своје зету и вазалу, дао на управу Мачву, Срем и Усору (1284–1316). О његовој владавини "земљом" Усором веома се мало зна, а и то што се зна Касаповић није нашао у ограниченом фонду грађе за своју књигу. Неки писци историје у XIX вијеку записали су да је постојало предање по коме су за вријеме краља Драгутина и његових синова подизани бројни манастири по Босни, а за шта нема потврде у другим изворима. У прилог тези да су манастири Липље и Ступље подигнути за Драгутинове управе Усором, Касаповић се у "историјском прегледу" на стр. 14. позвао на моју књигу *Теслић и околина*, иако ја јасно пишем на странама 27. и 28. да су ти манастири први пут поменути у извору из друге половине XV вијека (приближно 150 година послје смрти краља Драгутина). Подизање манастира у вријеме краља Драгутина, без оградe да се ради о народном предању, Касаповић понавља и на странама 91, 109, 185. и 199.

Петар Богуновић је између два свјетска рата поставио хипотезу да се манастир Ступље, који су Турци за Бечког рата (1683–1699) уништили, налазио на локалитету Црквена у селу Очауш. Касаповић домишља да "и неки други познаваоци прилика о овоме су то тврдили и прије и послје" Богуновића, ускраћујући читаоцима њихова имена (стр. 199). Манастир Ступље је последњих година XX вијека обновљен на откопаним темељима цркве и манастирског конака у атару села Горњи Вијачани. За Касаповића су Богуновићеве хипотезе

¹⁹ Д. Д. Васић, *Теслић и околина...*, стр. 247. и 331–345.

²⁰ Драгиша Д. Васић, "Историјски коријени насеља и топономастичке одлике теслићког краја", *Гласник Удружења архивских радника Републике Српске*, год. VI, бр. 6, Бањалука 2014, стр. 98.

²¹ [<https://www.youtube.com/watch?v=o25xg1o0R9g> (14.1.2017)]

доказане истине, па он пише да је некада "у Црквеној манастир сагорио, а монаси протјерани" (стр. 207).

Касаповић је солидно изложио изворе који различито датирају изградњу старе цркве у Врућици: 1642; у другој половини XVII вијека; 1702. и 1767. године. Ипак је заобишао радове Светозара Душанића и Миленка Филиповића, о запису из 1767. године, који свједочи о градњи цркве, а они су га преписали из књиге *Нови Завјет*, у Чечави, прије Другог свјетског рата.²² Касаповић помиње чланак Светозара Душанића у часопису *Братство* о запису на антиминсу, који датира освећење цркве 1768. године.²³ Дакле, имамо свједочења два истакнута научника о постојању два савремена извора који говоре о градњи и освећењу цркве 1767–1768. године, а на другој страни, у *Првом шематизму православне српске митрополије Бањалучко-Бихаћке за годину 1901* (Бањалука 1903), наведена је као година градње 1642, без ослонца у било каквом извору. Домишљање Вукашина Сировине о 1642. као години градње аргументовано је оспорио Светозар Душанић закључивши да је православље у Врућици присутно вијековима, али "док се на светлост дана не изнесу нови, до сад непознати, историјски документи о овој богомољи, 1767/8 година остаје као једини непобитни повесни доказ подизања и освећења српске православне цркве у селу Врућици".²⁴ Према Касаповићу, "пошто В. Сировина своју тврдњу поткрепљује релевантнијим чињеницама, наводећи тако више извора у којима се помиње 1642. година, као што су шематизми Митрополије бањалучко-бихаћке, те записи из старе врућичке књиге 'Собраније Поученија', за коју каже да се налази у буковичкој парохији код Добоја, можемо му вјеровати и поменути годину узети као тачну" (стр. 160). Претходна реченица показује да се Касаповић није либио ни измишљања "аргумената" за своју тезу, јер Сировина у својим радовима не помиње постојање записа о градњи цркве 1642. године у књизи "Собраније поученија".²⁵

Неаргументовано помјерање почетака што дубље у прошлост и нетрпељивост према историчарима од струке, као одлике псеудоисторичара, Алекса П. Касаповић испољио је и у питању првог помена Липља и Прибинића, као и у питању положаја жупе и града Глаж. У једној латинској исправи из 1273. године помиње се неки посјед под именом "Lipue", смјештен између ријека Лубине

²² Види: Д. Д. Васић, *Теслић и околина...*, стр. 50.

²³ С. Душанић, "Антиминс из 1768 године", *Братство. Лист за вјерско и народно просвјешћивање*, год. XIV, бр. 8–9, Сарајево, август–септембар 1938.

²⁴ С. Душанић, "Још нешто о прошлости врућичке цркве", *Братство. Лист за вјерско и народно просвјешћивање*, год. XVII, бр. 2–3, Сарајево, фебруар–март 1941, стр. 42–46.

²⁵ Вукашин Р. Сировина, "Из прошлости православне цркве у Врућици код Теслића", *Развитак*, год. VIII, бр. 2, Бања Лука 1941, стр. 58–59; Вукашин Р. Сировина, "Собраније поученија цркве врућичке", *Братство. Лист за вјерско и народно просвјешћивање*, год. XVII, бр. 2–3, Сарајево, фебруар–март 1941, стр. 48–52.

и Осорнице. Ријеке Лубина и Осорна и данас теку са планине Козаре.²⁶ Даље, у исправи коју је босански краљ Стефан Томаш издао 1446. године синовима војводе Иваниша Драгишића у жупи Глаж набројана су, поред града Глажа и његове вароши Сриде, 33 села, међу њима и Прибиновци. Имена других села потпуно одудару од имена насеља Усорског краја. Жупу Глаж академик Милош Благојевић, иначе један од наших најврснијих средњовјековаца, убицирао је дуж лијеве обале Доњег Врбаса, а град Глаж у атару данашњег села Сређани, чиме је сјеверозападна граница "земље" Усоре утврђена на доњем Врбасу.²⁷ Потврду те убикације налазимо и у више радова Јелене Мргич. Ја сам у књизи *Теслић и околина* (стр. 27–28) указао да Благојевићеву убикацију потврђује и турски попис из 1604. године, који је објављен после Благојевићевог рада, у којем је пописано у Нахији Лефче село Среда (или Срида). Али, ништа су за Касаповића исправе, пописи, радови академика и других професионалних историчара. Он фаворизује помињање теслићког Липља 1273. године (стр. 109). Пише да је село Осредак "као средишње мјесто стајало између усорске и глашке жупе" (стр. 107). О Прибинићу пише: "За први помен овог мјеста узимала се 1446. година (...). Међутим, поједини историчари и истраживачи ових крајева донекле оспоравају ове наводе (...)"²⁸.

Два свештеника који су пресудно допринијели да Чечава и Прибинић постану центри вјерског и националног препорода Срба у усорско-теслићком крају на концу XIX и почетку XX вијека били су Јеврем Станковић и Коста Душанић. На њихово израстање у националне трибуне пресудну улогу је имало школовање у Бањалучкој богословији, коју је, поткрај турске владавине Босном, организовао и водио архимандрит Василије Пелагић. Пелагићев утицај је у Касаповићевим књигама прешућен.

Насљедник Косте Душанића у Прибинићкој парохији био је његов син Стеван. Свјесно или несвјесно, Касаповић омаловажује историјску улогу овог изузетног свештеника. Ни ријечи не пише о његовом школовању у Русији, или о томе да је био први високообразовани Србин у усорском крају, као ни о његовој политичкој активности. Такође недовољно пажње посвећује његовој стране дјелатности на сваковрсном унапређењу повјерене му парохије и примјерном односу према припадницима других конфесија. Штуро пише и о страдањима прибинићког пароха у Првом и Другом свјетском рату као и под комунистичком влашћу. Готово ништа не сазнајемо о његовим потомцима, међу којима се посебно истичу син Светозар Душанић, научник и дугогодишњи управник Музеја Српске православне цркве (СПЦ) као и унук Слободан Душанић, редовни члан Српске академије наука и умјетности.

²⁶ Милош Благојевић, "Северна граница босанске државе у XIV веку", *Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена. Међународни научни скуп*, 13–15. децембар 1994, Београд 1995, стр. 65.

²⁷ Исто, стр. 59–76.

²⁸ А. П. Касаповић, *Парохије Архијерејског намјесништва теслићког*, стр. 19.

Касаповићева књига има и адекватан поговор, који је написао проф. др Богомир Ђукић, филозоф који се до сада углавном није бавио историјом. Он нетачно пише да "Усорска област или Поусорје" је "самосвојан развој остварила у вријеме краља Драгутина (1282–1316)". Професор је у пензионерским данима постао заступник сензационалистичких псеудоисторијских тумачења српске повјеснице: "У ранијем историјском периоду прије средњег вијека, Поусорје је припадало – а према критичким изворима који нису у сагласности са званичном историјом – тзв. Српском Загорју, односно Загорској Србији и унутрашњим српским просторима" (стр. 352). У "Поусорју", како "новоромантичар" Б. Ђукић пише, "према историјским траговима и свједочанствима, тако рећи првобитно и одвајкада живе Срби" (стр. 360)!!! Узгред, Б. Ђукић је А. П. Касаповића окарактерисао као "надареног и образованог теслићког етнолога". За њега су Касаповићева псеудонаука и плагијат "незаборавни записи" фокусирани на "објективно приказивање и описивање настанка, генезе и уопште историјске еволуције православне вјере" (стр. 349).

Као рецензенти књига потписани су мр Славољуб Лукић и мр Радован Пилиповић. Рецензент Лукић пише да аутор књиге *Православље у усорском крају* "све чињенице поткрепљује историјским изворима и свједочанствима", да је "садржај обогатио бројним писаним изворима и научном литературом", да "прати и уважава истраживања других аутора", да "гради склад историјских чињеница и археолошких истраживања са народном традицијом па чак и митовима", да "не пада у честу замку субјективности, већ објективно и без предрасуда (...) реконструира црквену и националну историју и обједињује материјално и духовно наслеђе" (стр. 365–366). Други рецензент, Пилиповић, у једном уштенем славопјеву истиче искуство аутора у писању историје, свеобухватност тематике и изворне основе књиге, уз то помињући и њену "научну озбиљност" (стр. 367–368).

Како је могуће да су рецензенти изнијели овако неутемељене оцјене? Рецензент Лукић је теолог (магистрирао је патрологију), нема никакве везе са историјом усорског краја, те је дакле некомпетентан да рецензира Касаповићеве књиге. Рецензент Пилиповић је историчар који је написао и успјелу књигу о црквеној историји Чечаве. Међутим, неконкретност његове рецензије намеће питање да ли је читао књигу коју је рецензирао.

II

Бројни подаци, описи, тврдње и закључци изнијети у оквиру пројекта *Историја православља у Поусорју* су у изворима неутемељени или недовољно утемељени. Као такви они девастирају досадашње научноистраживачке резултате, па је неопходна њихова критика. Амир Брка је у књизи *Јереј или Псеудосакрални пледоаје за геноцид у Тешињу* (стр. 179; у даљем тексту: *Јереј*), која је

објављена 2016. године, критиковао реферат јереја Михаила Гавриловића о историји Тешањске парохије (први у оквиру поменутог пројекта).

Млади тешањски парох је на почетку свог излагања истакао: "Према својим скромним могућностима покушаћу да нешто кажем о овој теми, али свакако да она заслужије један већи и озбиљнији истраживачки рад, и, свакако, стручније казивање о овој тематици". Његов реферат, као и на њему засновано излагање А. П. Касаповића о Тешањској парохији, објављено у овдје критикованој књизи, а која је штампана послѣ Бркине књиге, одликују и слѣдеће слабости: смјеша стварног и легендарног, заснованост углавном на застарјелим списима, тенденција да се пошто-пото докаже што дужа и шири присутност православља у Тешњу и његовој околини. Посљедња одлика испољена је у недовољно утемељеним тезама: о цркви Св. Ђурђа (Јурја) у тешањској тврђави из XV вијека, која је "била са великом сигурношћу православна"; о првој православној цркви у Тешњу на мјесту мусале,²⁹ о којој "скоро немамо никаквих података"; "о повлашћеној позицији тешањских несрба" као првенственом узроку исељавања Срба у вријеме Аустроугарске; о изградњи цркве чији "ће крст надвисити мунаре"; те у тези да "оно што је Косово за Србију то је на неки начин Тешањ за православље у Поусорју" (прву и посљедњу тезу је Касаповић изоставио у својим књигама).³⁰ На ове тезе, али и не само на њих, у својој критици обрушио се А. Брка.

Амир Брка је књижевник из Тешња. Дипломирао је књижевност на Филозофском факултету у Сарајеву. Од 2010. до 2014. године био је предсједник Друштва писаца Босне и Херцеговине (окупља углавном бошњачке писце из Федерације БиХ). Дугогодишњи је директор Центра за културу и образовање у Тешњу, установе која је издавач књиге *Јереј*.

Амир Брка пише да је Здравко Кајмаковић, на чији се рад *Тешањске иконе* у реферату позвао јереј Гавриловић, био "хисторичар умјетности, и стога је вјероватно да није поузданије познавао демографска кретања, па ни друге битне повијесне околности" (*Јереј*, стр. 19).³¹ Само од себе се намеће питање шта је са Амром Брком, који није ни историчар, ни историчар умјетности, нити научник било које врсте. Доказујем, у слѣдећим реченицама, да је Бркино познавање демографских кретања у историји непоуздано. Он пад броја становника Тешња од чак 43%, између првог (1879. године) и посљедњег пописа становништва (1910. године) под аустроугарском управом, објашњава енормним исељавањем муслимана у Турску (стр. 60). Брка не зна, или неће да зна, да је тај пад углавном резултат промјене обима градске општине Тешањ изузимањем неких околних села у међупописном раздобљу 1895–1910.

²⁹ Мусала је муслимански молитвени простор на отвореном.

³⁰ Као у напомени бр. 21.

³¹ У даљњем тексту бројеви у заградама означавају странице из ове књиге.

Амир Брка се у памфлету *Јереј* представља као острашћени репрезент екстремне бошњачке националне идеологије и политике. Из те позиције он је напабирчио те идеологији коју заступа прилагодио ненаучна тумачења историје Босне и Херцеговине, која су већином поникла у оквиру аустроугарске, римокатоличке и клерикалне концепције преуређења Балканског полуострва у вријеме Калајевог режима у БиХ (1882–1903).

Калајев режим лансирао је идеју "босанске нације" са циљем раздвајања Срба од Србије, муслимана од Турске и римокатолика од Хрватске. Калајева национална политика је пропала у судару са националним покретима Срба и Хрвата. Ни код муслимана, оданих исламу и турској политичкој традицији, "босанска нација" није заживјела.³² Ипак, остало је идејно наслеђе које је касније оживљавано. Дио тог наслеђа су псеудоисторијске тезе које су рециклиране у разним приликама до данашњег дана, а које су стварали, разрађивали и прерађивали писци историје у служби аустроугарског режима Јанош Асбот, Лајош Талоци, Сафвет-бег Башагић, Ћиро Трухелка, Иво Пилар. Те тезе биле су у основама идеологија са различитим политичким циљевима, од којих је најнакараднија и најтрагичнија била усташка у Другом свјетском рату. У каснијим периодима крупне прилоге псеудоисторијском тумачењу историје БиХ дали су, од оних на које се Брка позива, историчари (не по образовању) Мухамед Хаџијахић и Мустафа Имамовић.

Главна теза те псеудоисторије, коју заступа и Брка, јесте негирање присуства Срба у БиХ до краја XIX вијека. По тој тези су крајем XIX вијека овдашњи православци, акцијом из Србије, увјерени да су Срби. Највеће главобоље заступницима тезе задаје најважнији извор за историју раног средњег вијека *Спис о народима* (средина X вијека) византијског цара Константина Порфирогенита. По том спису граница између Срба и Хрвата била је: ријека Врбас – ријека Плива – ушће Цетине. Ту се први пут спомиње Босна као саставни дио Србије. Брка прешућује Порфирогенитово свједочење. По њему, ни Срба а ни православља у Усорској жупи није било. Позивајући се на турколога Адема Ханџића, иначе Тешњака, он пише да се у Тешањску нахију "православно становништво" доселило у XVI вијеку (стр. 16). Изоставио је податке из Ханџићевих радова, као и податке турског пописа из 1604. године о масовној исламизацији српског становништва у поменутој нахији. Исламизација је била најјача у градовима и њиховој ближој околини, па су у првим вијекова турске владавине у Босни градови имали изразито муслиманско обиљежје. У XVIII вијеку растао је број урбаног немуслиманског становништва, и ту је у праву Брка. Срби су живјели у засебним дијеловима босанских градова који су називани српским варошима. О овоме свједочи и Адем-ага Мешић, најистакнутији Тешњак у историји овог мјеста, у својим мемоарима: "У Тешњу је била од провинцијских

³² Tomislav Kraljačić, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini 1882–1903*, Banja Luka – Srpsko Sarajevo 2000, стр. 273–278.

мјеста прва Српско православна школа у Српском Варошу".³³ Како Мешићево свједочење не подупире Бркину тезу, он га је прешутио. Заобишао је такође и свједочење путописца Артура Џона Еванса о укоријењености српског идентитета у тешањском крају. Тај Британац, који је касније постао археолог свјетског гласа, пише како се послѣје боравка у Тешњу, августа 1875, дуже задржао у Комушини, на римокатоличком светилишту Концило. Описује како су на скуп римокатолика дошле и групе раје која "припада православној цркви или Србима, како се поносно називају". Биљежи одушевљење Срба наступом свога гуслара. Еванс схваћа да "у овој земљи без књига, без историје, ове херојске песме (...) из генерације у генерацију одржавају свете народне традиције. У данима робовања оне су биле поносито наслеђе српскога народа од Јадрана до Дунава. Српски дух је стално освежаван из непресушног извора епске песме".³⁴ Евансово свједочење даје негативан одговор на питање да ли је народну традицију међу сељацима из забачених усорских села створило мало познато Друштво за пропагирање српског имена из Сарајева (основано 1863. године), које по рецепту Имамовића и Хаџијахића истиче Брка (стр. 39), или тешањски учитељ Стево Петрановић, Бркина "опсесија".

Друга псеудонаучна теза коју Брка рециклира је она о турској владавини као златном добу. У његовој интерпретацији она гласи: "...хришћани, зато што су то што јесу, не само да нису трпјели никакав зулум у вријеме османске власти у Тешњу него да није постојала ни дискриминација спрам њих" (стр. 27). Као свједочанство наводи интерпретације из пера Османа Асафа Соколовића дијелова сицила (судски протокол) Тешањског кадилука из средине XVII вијека. Брка прешућује сицил тешањских кадија из средине XVIII вијека, који је превела и обрадила Хатица Чар-Дрнда, 2005. године, који свједочи о забранама градње и оправака хришћанских богомоља. У више наврата су у Тешањ стизале наредбе виших власти које су се односиле на цијели Босански пашалук, а којима је наређивано да се оборе цркве и манастири који су без одобрења уређени, проширени или надограђени. Гњевним тоном писана је бујурулдија из октобра 1757, којом је тражено од кадилука Зворника, Тузле, Грачанице и Тешња да спријече поправљање и грађење црквених објеката.³⁵ Бројни су историјски извори који доносе вијести о прекомјерним фискалним и феудалним наметима, претјераном кулучењу (нарочито на изградњи и поправци тврђава у ширем окружењу), насиљима и плачкама раје у вријеме турско-аустријских ратова и Српске револуције, покушају иселјавања у Аустрију, одметању у хајдуке као и

³³ Ademaga Mešić: *Memoari* (копија рукописа у Опћој библиотеци Тешањ), стр. 28.

³⁴ Artur Dž. Evans, *Pješke kroz Bosnu i Hercegovinu tokom ustanka avgusta i septembra 1875*, Sarajevo 1965, стр. 156.

³⁵ *Sidžil Tešanjskog kadiluka (1740–1752)*, Prijevod i obrada: Hatidža Čar-Drnda, Sarajevo 2005, стр. 87, 103. и 140.

бунама у Тешањској нахији под турском управом.³⁶ Све је то далеко од Бркине идиличне слике ондашњег друштва.

Сваки покушај отпора турској власти, а нарочито акције за ослобођење и уједињење српског народа и свих Јужних Словена, за псеудоисторијску школу коју заступа Брка су "великосрпска политика". Он ту слободарску борбу назива, пишући о Стеви Петрановићу, "сотонски посао" (стр. 46) "најопакијега, крволочног српства" (стр. 49), а цијела концепција те борбе по њему је "повијесно потврђена као антицивилизацијска, антихуманистичка и геноцидно злотворна" (стр. 61). Са друге стране, Брка, користећи и цитат Алије Исаковића, отровним ријечима описује помирљиву политику према турским властима Срба "чији су припадници били најприљежнији и најугоднији турски подложници, од Марка Краљевића до Милоша Великог" (стр. 65). Дакле, Срби су криви какву год политику водили.

На претходну тезу се надовезује псеудоисторијска теза да је прва Југославија била великосрпска творевина, у којој су муслимани, посебно у БиХ, силно пропали³⁷ (стр. 74–76). Чак и у Титовој Југославији, по Брки, настањен је континуитет великосрпске идеологије, коју он види у братимљењу из 1953. године Аматерског позоришта "Стево Петрановић" из Тешња са Културно-умјетничким друштвом "Вук Караџић" из Лознице (стр. 53). Брка преузима тезу Иве Пилара, правашко-ушашког идеолога, да је Вук Караџић оснивач "српског империјализма" [Бркине ријечи су "српска хегемонија на Балкану" (стр. 54), алудирајући на Вукову расправу *Срби сви и свуда*]. Истина је да Вук ту пише потпуно у духу европске науке тог доба, према коме је подручје штокавског дијалекта – подручје српског народа. Европска наука од почетка епохе национализма крајем XVIII вијека стајала је на становишту да се границе једног језика поклапају са границама једне нације.³⁸ Даљњи ток историје на словенском југу донио је тријумф религиозног над језичким типом национализма.

Преузимање теза правашко-ушашке идеологије не омета Брку да заступа антифашизам. Једино муслимани у Југославији током Другог свјетског рата "нису имали властити фашистички покрет нити властите фашистичке снаге" – теза је коју Брка преузима од политиколога Шаћира Филандре. Брка је на многим мјестима свог опскурног памфлета Србе, народ који се супроставио Хитлеру и силно пострадао од нациста и квислинга, назвао нацистима и неонацистима (стр. 62). Наводи да "нема суштинске разлике између изворне нацистичке и локалне четничке идеологије (стр. 77), те да је квислиншка Недићева влада одговорна што су Јевреји у "Србији готово истријебљени" (стр. 135). По Брки, "српски нацисти" су постојали више од један вијек прије настанка нацизма у

³⁶ Д. Д. Васић, *Теслић и околина...*, стр. 46–47. и 51–53.

³⁷ Види: Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo 1997, стр. 489–490.

³⁸ Милорад Екмечић, "Црква и нација код Хрвата", *Огледи из историје*, Београд 2002,² стр. 113–114.

Њемачкој. На 67. страни он помиње "...два стољећа трајући нацистички велико-српски пројекат"! Читаоци који повјерују овим Бркиним небулозама закључиће да је Хитлер од Срба преузео нацистичку идеологију!?

Псеудоисторијску тезу да су муслимани у БиХ највише пострадали у Другом свјетском рату изнио је Мустафа Имамовић, правник по образовању, у *Хисторији Бошњака* из 1997. године. Иначе, та књига је, по признању самог аутора, митологија.³⁹ Преносећи Имамовићеву митску конструкцију на тешањски крај, Брка пише о одлучном стављању "тешањских трибуна" на страну антифашистичке борбе партизанског покрета, при том се одричући Адем-аге Мешића (стр. 83). Пише да за Мешићеву "апсолутну искључивост у србофобији" нема оправдања (стр. 76), иако и површно поређење памфлета *Јереј* са Мешићевим текстовима показује да је Брка далеко србофобнији од Павелићевог доглавника. Позивајући се на комунисту и партизана Едхема Побрића, Брка негира масовне злочине над Србима "на сектору Теслића и Тешња" (стр. 83–84). Теслић је морао поменути јер устанка у тешањском крају није ни било. На поменутом сектору стање је од устанка 1941. до ослобођења 1944. изгледало углавном овако: градови и муслиманска и хрватска села су била под влашћу НДХ, а српска села у Теслићком срезу су била слободна територија на којој је 1942. дошло до раскола међу устаницима на партизане и четнике.⁴⁰

М. Имамовић у *Хисторији Бошњака* пише да се над његовим народом врши "скоро непрекидни геноцид" који, по њему, траје "већ готово три стољећа од стране хришћанских и кршћанских сусједа и разних балканских и других држава, како бивших, тако и садашњих".⁴¹ Брка, такође, на све стране види геноциде, пророчки проширивши Имамовићеву тезу и на будућност, што се види и из другог дијела наслова његовог памфлета.

Из Бркиног излагања о грађанском рату (1992–1995) произлази да су становници српских села Врела и Витковаца (прије рата у општини Тешањ) извршили 1992. године "геноцидну агресију" на своја села која су остала под "окупацијом" и данас су у "републичкосрпском ентитету" (стр. 137). Тезу о "геноцидној агресији" на Тешањ чини промашеном статистика: по коначним (оспораваним из Републике Српске) резултатима пописа становништва из 2013. године у општини Тешањ, иако је у рату смањен њен територијални обим, број Бошњака (до 1993. Муслимани) повећао се у односу на попис из 1991. године

³⁹ Mustafa Imamović, "Šta hoće SDA: ummu muslimana ili modernu državu?!", *Dani*, broj 195, Sarajevo, 2.3.2001 (интервју); Види и критику књиге М. Имамовића у: Enver Redžić, *Sto godina muslimanske politike u tezama i kontroverzama istorijske nauke. Geneza ideje bosanske, bošnjačke nacije*, Sarajevo 2000, стр. 46, и Srećko M. Džaja, "Tri kulturno-političke sastavnice Bosne i Hercegovine i moderna historiografija", *Forum Bosnae: kultura-znanost-društvo-politika*, br. 18/02, Sarajevo 2002, стр. 48–49. и 52.

⁴⁰ Види: Драгиша Д. Васић, *Дестилација Теслић – 120 година (1896–2016)*, Бањалука 2016, стр. 139–150.

⁴¹ М. Imamović, *Historija Bošnjaka*, стр. 9.

за 5.520, док се број Срба смањило за 2.845. Пад броја Срба је највише узрокован издвајањем поменутих српских села, али он је велик и ако посматрамо само град Тешањ и остатак општине. Срба у Тешањској општини по попису из 2013. године има свега 226, или 0,005%! Како су Срби готово нестали у Тешањској општини? Они нису у ратним условима, наводи Брка, "били изложени никаквим неугодностима, нити су на било који начин довођени у подређен положај". По њему, већина Срба је напустила општину Тешањ у јесен 1993. "и то по позиву и пријетњама из Теслића и Добоја" (стр. 127). Злочини због којих је био покренут судски поступак против одговорних Тешњака су "наводни" (стр. 129). Ономогућавање повратка избјеглих Срба дјело је СПЦ. Иста та црква отуђила је иконе тешањског храма које, по Брки, нису ни православне, ни српске, већ тешањске (стр. 132). Дакле, Брка користи језик војне и политичке пропаганде. Он се није потрудио да објасни пад броја Хрвата (за 7.467), те пад броја припадника осталих народа и оних који се нису национално изјаснили (са 1.539 на 914). Јесу ли и за тај пад одговорни Срби и њихова црква?

Срби спремају, по Брки, нову "геноцидну агресију" на Тешањ, па би их по његовој логици могло нестати и са трећег децималног мјеста у општинској статистици. Иако то пркоси здравом разуму, кад прочитате Бркино излагање закључујете да је дефиниција геноцида слједећа: затирање властитог народа. Но, Брка може и горе.

Амир Брка је кидисао на СПЦ као духовну вертикалу српског народа кроз вијекове. Пише о континуитету "светосавља које је захтијевало да се патаренима (богумилима) ваде очи и одсијецају језици и то је ушло у основе српске традиције на коју се надовезују четничка клања и масакрирање бошњачког становништва" (стр. 37). По његовом схватању, митологију "велике Србије" изградила је СПЦ (стр. 35). "Великосрпска идеологија" је у Бркиној свијести "служба Нечастивоме", коју јереј и СПЦ сакрализује (стр. 62). Мантија је, за њега, јерејева униформа у којој се остварује великосрпски "нацистички пројекат" (стр. 109). За јереја вели да је "препарирани: извађена је из њега људска супстанција и претворен је у слугу идеологије" (стр. 143). Оптужује СПЦ да је са Српском демократском странком организовала 1991. у два наврата напад на свој храм у Тешњу (стр. 115). По њему, та црква ни у наше вријеме "није одустала од свог клерофашизма" (стр. 10–11). Посљедњу главу памфлета Брка је насловио "Сотонски мементо испод богослужне одежде" (стр. 125).

Ерупција мржње Амира Брке није се зауставила на Србима и њиховој цркви. Он је, заклоњен цитатима редитеља Душана Саба, кренуо у напад на цијело православље и хришћанство, пишући да је оно "политички покрет (са сакралном реториком да прикрије и легитимизује стварни циљ – борбу за власт и стицање добити) настао на гангренозном ткиву Римског царства. (Уосталом, све су самоглаве цркве настајале на самртничком ропству Византије.)" (стр. 138). Ово је теорија Иве Пилара о Византији и православљу, изложена у пам-

флету *Јужнословенско питање*, духовној основи радикалног хрватског национализма. Но, за разлику од Пилара, Брка не мрзи само Србе и православље, већ и цијело хришћанство. Преузима од Д. Саба ријечи да је "христијанизација планете био један од највећих и први злочин светских размера" (стр. 100). Амир Брка је писац "сатанских стихова"!

Поговор памфлету Амира Брке написао је др Ферид Мухић, универзитетски професор у Скопљу, филозоф и пјесник, први предсједник Бошњачке академије наука и умјетности. По Мухићу, Бркина "књига је и реализирана једнаком прецизношћу формулација, научном акрибијом, фактографијом, приложеним, односно наведеним аргументима, утемељеношћу на примарним изворима и допунским референцама. Методолошка ригорозност, логичка консеквентност, као и информативне, односно сазнајне вриједности – промовишу дјело *Јереј или Псеудосакрални пледоаје за геноцид у Тешињу* у ранг научног остварења од прворазредне књижевне, културне и, посебно, друштвене важности" (стр. 169–170). Мухић не помиње Нобелову награду. Ипак, предлаже да се Бркина књига уведе у обавезну школску лектуру у оба ентитета БиХ. "Да би истина повезала оно што се развезало, спојила оно што се раздвојило на јави и у сновима свих грађана Босне" (стр. 172). Овом реченицом Мухић истиче циљ идеологије и политике чији су заступници он и Брка. Стога не пропушта да помене "незаснованост (...) одржавања у животу геноцидне РС на апаратима српских хегемонистичких аспирација" (стр. 173).

Иначе, Мухић иступа у јавности са сензационалистичким тумачењима историје попут оних да су Бошњаци најстарији народ од кога су постали Срби и Хрвати и да су из босанског језика настали српски и хрватски језик. Његове иступе прате у штампи наслови попут: "Ферид, први по лагању" или "Јео бунике"⁴².

Приказ Бркиног памфлета написао је проф. др Енвер Казаз, насловивши га "Научна деконструкција великосрпске идеологије". (Треба ли рећи да Казаз није историчар?). Иако му је свакако познато да резултати истинске науке, улазећи у ризницу свеопштег људског знања, служе вјечности, а не пролазним потребама тренутка, он Бркин памфлет, обојен бојама националне идеологије и политике (и оне текуће), проглашава за науку. Брка је по њему "прецизан хисториограф, социолог, културни повјесничар, антрополог" способан да искомбинује сва та знања. Бркина књига је "низ научно утврђених закључака и систем научних чињеница". Казаз пише да "колико год је научно прецизан, толико је у својим заплетима Брка вјешт научни наратор". На крају свог приказа пише да се Брка "залаже за опћевцилизацијске вриједности".

⁴² [<http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:587449-Ferid-prvi-po-laganju> (15.1.2017)]; [<http://www.pravda.rs/2016/01/23/jeo-bunike-ferid-muhic-filozof-i-lingvista-iz-skoplja-tvrди-da-su-srbi-i-hrvati-nastali-od-bosnjaka/> (15.1.2017)]

Казаз наступа често у јавности као политички аналитичар, обавезно представљен као научник и професор Филозофског факултета у Сарајеву. Он и у великом дијелу приказа Бркине књиге износи своје политичке погледе критикујући Странку демократске акције у Тешњу, те своју србофобију помињући нацизам и фашизам, као и ограничења Дејтонског мира и суда за ратне злочине у Хагу.⁴³

Основна својства научног рада су оригиналност, поузданост чињеница и адекватна примјена најподесније научне методе.⁴⁴ Ниједно од ових својстава нема ни "историјски преглед" Алексе П. Касаповића ни мрачни памфлет Амира Брке, иако су громогласно представљени као научна дјела. Једнострана, искривљена и примитивна слика прошлости усорског краја у њиховим књигама, као и плагијаторство у Касаповићевом "историјском прегледу", одраз су негативних појава на ширем плану – у историографијама Срба и Бошњака.

На српској страни, са плимом национализма изронили су псеудоисторичари са мантром о "Србима народу најстаријем". О њиховим претходницима је историчар Станоје Станојевић још 1894. године изрекао суд: "Овакво писање срамоти нас пред страним светом, српској историји и науци не користи ништа, а на народ директно утиче штетно тиме, што га наводи на уображење и ствара му лажне идеале! (...) Нека други измишљају такве ствари (...) ми имамо у својој историји идеала, на које треба да се угледамо (...) Упознајмо себе из те историје и радимо на томе, да народ на основу истине своје прошлости упозна себе и тиме ћемо показати, да ми вредимо и онда се нико неће смети блатом бацити ни на нас, ни на историју нашу! А овако?"⁴⁵

Блато је бацио Амир Брка. Његова књига је бјелодано свједочанство да је једна од основних одлика непреврелог бошњачког национализма антисрпство. У таквим околностима широко је распрострањена псеудоисторија са функцијом што дубљег и чвршћег утемељивања у прошлости бошњачке нације и посебности БиХ. Док је у српској историографији појава псеудоисторије маргинална, у бошњачкој средини псеудоисторијска слика прошлости се намеће у први план.

Псеудоисторијска тумачења прошлости усорског краја у овдје критикованим књигама штетно утичу и утицаће на обликовање историјске свијести великог броја људи и друштвених група, као и на њихове међусобне односе. Касаповићева књига је штампана у тиражу од 1.000 примјерака, Бркина књига

⁴³ Enver Kazaz, "Научна деконструкција великосрпске идеологије",

[<http://www.prometej.ba/clanak/kultura/enver-kazaz-naucna-dekonstrukcija-velikosrpske-ideologije-2623> (3.1.2017)]

⁴⁴ Midhat Šamić, *Kako nastaje naučno djelo. Uvođenje u metodologiju i tehniku naučnoistraživačkog rada – opšti principi*, Sarajevo 1968, стр. 12–13.

⁴⁵ Цитирано према: Kosta Milutinović, *Studije iz srpske i hrvatske historiografije*, Novi Sad 1986, стр. 179.

у тиражу од 1.500 примјерака, а у јавности су представљене много бучније него научна дјела. Њихови издавачи су важне институције.

Одговор на ову псеудонауку већ постоји у више солидно урађених радова из локалне историје усорског краја. Писали су их професионални историчари, али и историчари аматери. Ти радови су поуздано и провјерљиво знање о прошлости, засновано на методичним, пажљивим и савјесним истраживањима. Засигурно ће и у будућности настајати такви радови. Њихово настајање треба да прати стручно, озбиљно, одмјерено и непристрасно рецензирање и јавно промовисање, а те одлике треба да има и научна критика.